

УДК 821.111

ІРИНА ШКОЛА

(Бердянськ)

ВІЗІЯ ЛОНДОНА В РОМАНІ «МІСІС ДЕЛЛОВЕЙ» В. ВУЛФ

Ключові слова: міський текст, Лондон, роман, топос, деталізація, про-
стір.

Спадщина В. Вулф займає одне з найпочесніших місць у світовому літературному процесі й уже майже століття викликає жвавий інтерес читачів, критиків і літературознавців. Твори англійської письменниці аналізують із погляду основоположних концепцій модернізму (С. Айкен, Г. Батюк, Дж. Голдман, Дж. Леманн, А. Колотов, Н. Любарець, Н. Михальська, Г. Яновська та ін.), специфіки літературної біографії (О. Андреєвських, Є. Генієва та І. Могілей), феміністичної критики (Г. Лі), гендерних особливостей (Н.Т. Бейзін, І. Денисової, Е. Макнілі, Р. Пула, М. Хасієвої, І. Шелест), імпресіоністичних тенденцій (Г. Батюк, А. Паркес, Дж. Стюарт), поетики постмодернізму (Н. Морженкова) та ін. При цьому лондонський текст у прозі В. Вулф, зокрема в романі «Місіс Делловей», залишається цікавою, але малодослідженою сторінкою її творчості.

Попри наявність вагомих праць, присвячених «урбаністичним або міським текстам» (М. Анциферова, Ю. Лотмана, Н. Медніса, В. Топорова) та значну популярність студіювання міського тексту художніх творів у розвідках сучасних вітчизняних науковців (В. Агеєвої, Т. Возняк, С. Павличко, О. Філатової, О. Харлан та ін.), дослідження у цьому напрямі «Місіс Делловей» залишилися на узбіччі наукових інтересів, що й спонукало появу обраної нами теми. Відтак, метою нашої роботи є аналіз особливостей творення візії Лондона в названому романі В. Вулф.

Образ міста з'являється у творі вже з першої сторінки і створений британською авторкою в імпресіоністичному стилі. Він поступово вимальовується з багатьох яскравих деталей, мотивів, топосів, кольорів, запахів, звуків і викликає в читача відчуття особистої присутності через те, що англійська письменниця відмовляється в романі від методу стороннього опису.

Увесь твір – це «потік свідомості» Клариси Делловей і Септімуса Сміта, їхніх почуттів та спогадів, розбитий на певні відрізки ударами Біг Бена. Техніку розкутої свідомості в цьому сенсі можна вважати найвдалішим засобом відтворення повсякденної реальності, оскільки читач, за задумом авторки, бачить місто очима персонажа, а отже потік розрізнених вражень героїв – єдина реальність, якою він володіє і з якої складається образ британської столиці: «In people's eyes, in the swing, tramp, and trudge; in the bellow and the uproar; the carriages, motor cars, omnibuses, vans, sandwich men shuffling; brass bands; barrel organs; in the triumph and the jingle and the strange high singing of some aeroplane overhead was what she loved; life; London; this moment of June» – «Погляди перехожих, гойдання, гупання, шурхотіння; шум і ревіння машин, автобусів та автофургонів, човгання живих реклам; духовий оркестр; голос шарманки; та поверх усього дивно висо-

кий звук аероплана, – ось усе, що вона любить: життя; Лондон; саме цю хвилину червня» [5, с. 129-130].

Головними елементами, що формують структурно-образну парадигму тексту, враховуючи, що їхня семіотична цінність зовсім різна, є такі одиниці: motorcars, parks, the sound of an aeroplane, well-dressed woman, Parliament, sparrows, Lord, Lady, shop windows, military music, the swing, tramp, the silence, the Times, the sound of Big Ban – легкові автомобілі, парки, звук літака, добре одягнена жінка, парламент, горобці, лорд, леді, вітрини, військова музика, гойдання, гупання, тиша, Таймз, звук Біг Бена. Усі ці слова-маркери складають єдиний пазл образу Лондона. Чітко простежуються опозиції шум/тиша, звичайні люди/титуловані особи, життя/смерть, нікчемність/влада, натовп/самотність, молодість/старість, урбаністичний простір/природа, фіксуючи багатолічність і мозаїчність семіотичного простору великого міста. Реципієнт бачить англійську столицю саме в цю хвилину, відчуває всю повноту її життя, яку цілеспрямовано підкреслено звуковими епітетами та словами, що позначають рух: uproar, brass bands, barrel organs, high singing of some aeroplane, jingle – шум, духові оркестри, шарманки, високий спів якогось літака, дзвін; swing, shuffling, waiting – гойдання, човгання, очікування та ін. Таким чином образ Лондона набуває об'ємності й густини, він стає не лише видимим – його можна почути.

Лондон у В. Вулф – це, перш за все, постійне згадування топографічних точок міста, що з легкістю дозволяє читачеві слідкувати за переміщеннями героїв роману. Авторка перелічує вулиці, магазини, станції метро, стадіони, парки та райони: Arlington Street, Picadilly, St. James's Park, Embassy, Mulberry's shop, Oxford Street, Buckingham Palace, Leadenhall Street, Regent's Park Tube Station etc. Топографічна точність, деталізація та надмірне нагромадження словесних образів створюють ущільнену реальність, у якій приховано багато знаків і смислів: «... aeroplane rushed out of the clouds again, the sound boring into the ears of all people in the Mall, in the Green Park, in Piccadilly, in Regent Street, in Regent's Park, and the bar of smoke curved behind (...) it wrote one letter after another» [5, с. 140] – «...аероплан знову вискочив з хмар, нудний звук вгвинчувався у вуха всіх людей на Мелі, в Грін-Парку, на Пікаділі, Ріджент-стріт та Ріджент-Парку, – позаду був шлейф диму (...) одну за одною він писав літери»; «A child cried» – «Плакала дитина» [5, с. 141]; «A small crowd meanwhile had gathered at the gates of Buckingham Palace. Listlessly, yet confidently, poor people all of them, they waited» [5, с. 139] – «Тим часом невеликий натовп зібрався перед воротами Букенгемського палацу. Усі бідні люди, вони мляво, але впевнено чекали...».

У семіологічному трактуванні міський текст є репрезентантом колективної пам'яті народу, що фіксує його традиції, побут та особливості менталітету. Таким чином сукупність усіх характеристик Лондона в романі «Місіс Делловей» створює метафоричний хронотоп твору, оскільки будь-яке місто, тим більше столиця, – лабіринт культурних й історичних знаків, представлений «складним семіотичним механізмом» [1, с. 154]: «...lady is known by her shoes and her gloves» [5, с. 133] – «...леді впізнають за черевиками та рукавичками»; «The English are so silent...» [5, с. 184] – «Англіїці такі мовчазні...». У цьому сенсі міський текст

є ідеальним умістилищем культурної інформації про англійську націю, її звичаї, традиції та історичні реалії конкретної, представлені автором, епохи. Він також відображає ментальність як специфічне світосприйняття, що визначає ставлення та поведінку певної групи людей до фундаментальних складників буття – життя та смерті, кохання та зради, молодості та старості, родини і держави, минулого, теперішнього та майбутнього.

Крізь призму потоку свідомості героїв твору чітко простежується, що головними символами англійського життя є королева, дім, сад, чай, домашні тварини, «англійська кухня», «англійська мода», національні традиційні види спорту (крикет, гольф, кінний спорт), освіта дітей (один із національних варіантів – закрита приватна школа-пансіон із роздільним вихованням хлопчиків і дівчаток). У Лондоні постійно відчувається присутність влади, що стала символом цієї країни: «...removed only by a hand's breadth from ordinary people who might now, for the first and last time, be within speaking distance of the majesty of England, of the enduring symbol of the state...» [5, с. 137] – «... на відстані простягнутої руки від звичайних людей, яким у перший і останній раз довелось бути зовсім поряд із величчю Англії, символом держави...». Це дозволяє нам стверджувати, що в лондонському тексті В. Вулф простежується реалізація двох запропонованих Ю. Лотманом основних сфер міської семіотики: «місто як простір і місто як ім'я» [2, с. 320], підтверджуючи тим самим синонімічність понять Лондон/Англія.

Образ, створений англійською письменницею, неоднозначний і має багато шарів. Це – місто, яке пишається своєю історією, але при цьому сучасне; як і під час війни, над ним з'являються аероплани, тільки тепер вони рекламують цукерки; велелюдне, але люди в ньому почуваються самотньо; воно знищує одних і підносить інших. Це місто військових парадів, прекрасних парків, манірності та збереження традицій. Як говорить герой роману Пітер Велш: «A splendid achievement in its own way, after all, London; the season; civilization» [5, с. 162] – «Прекрасне, по суті, досягнення – Лондон; світський сезон, цивілізація».

В. Вулф, як і її героїня Клариса Делловей, обожає місто (досить часто у творі слова *life, love, London* стоять поруч, утворюючи додатковий контекст), але показує й зворотний його бік – зубожілі квартири, де напівпідвальні вікна закриті ґратами. Саме в одній із таких живе жертва війни та міста Септімус Сміт, який прагне покінчити життя самогубством.

Слід підкреслити той факт, що головні герої роману «Місіс Делловей», які належать до різних прошарків британської соціальної ієрархії, не те, що не знають, а навіть не підозрюють про існування один одного. Тільки місто, простір якого детермінований суб'єктивним сприйняттям таких несхожих людей, постає їхнім об'єднувальним фактором. Лондон поєднує людей у своєму постійному русі: герої слідкують за авто, що везе втаємничену важливу особу, або літаком, який вимальовує над містом літери. За мить до того, як перехожі почули дивний звук, кожен робив свої справи, кудись поспішав, думав щось своє – і ось усі застигли, із цікавістю споглядаючи за тим, що сталося: «Everyone looked at the motorcar. Septimus looked. Boys on bicycles sprang off. Traffic accumulated» [5, с. 136] – «Кожен споглядав за автомобілем. Септімус також дивився. Хлопчак

зістрибнули з велосипедів. Транспорт поступово накопичувався»; «...strangers looked at each other and thought of the dead; of the flag; of Empire» [5, с. 138] – «незнайомці подивилися один на одного та подумали про мертвих, про прапор, про Великобританію».

Через свою «суб'єктність» міський простір у В. Вулф знаходиться в межах своєрідної просторово-часової системи, що характеризується поліреальністю та нелінійністю руху часу. Вулфівська візія Лондона пропущена крізь призму свідомості її персонажів, оскільки деталі та події представлені враженнями, нерозривно пов'язані із суб'єктом, в уяві якого вони виникають. Саме ці деталі перш за все говорять реципієнту про те, хто і як їх сприймає (чоловік чи жінка), і вже потім характеризують реальний світ, що існує за межами людської душі. Так, одного червневого ранку місіс Деллоуей, дружина політика, виходить, щоб купити квіти для вечірнього прийому. Завдяки потоку думок Клариси реципієнт розуміє, що війна нарешті закінчилась і люди радіють відчуттям миру і спокою. Сприйняття героїні підкреслено жіноче – радісне відчуття від життя, міста переривається її власними турботами, раптовими враженнями від побаченого, переживаннями людей, яких вона минає на вулиці: «...even now, at this hour, discreet old dowagers were shooting out in their motor cars on errands of mystery; and shopkeepers were fidgeting in their windows with their paste and diamonds, their lovely old sea-green brooches in eighteenth-century settings to tempt Americans (...) and she, too, loving it as she did with an absurd and faithful passion, being part of it (...) she, too, was going that very night to kindle and illuminate; to give her party» [5, с.130] – «...навіть зараз, о цій порі, стримані поважні удовиці женуть на своїх авто, маючи якісь таємні справи; крамарі вовтузяться у вітринах, розкладають підробки й діаманти, прекрасні зелені брошки в оправках вісімнадцятого століття на спокусу американцям (...), а вона сама, люблячи все це абсурдною та вірною любов'ю і, навіть, будучи частиною цього (...), вона сама також запалить сьогодні вогні; у неї сьогодні прийом».

Світ Клариси має свою естетику та рафінованість. Вона такий собі «домашній янгол», простір якого – дім, вітальня, кімната для чаювань, бальна зала [3]. Саме заради цього «кімнатного простору» вона свого часу відмовила Пітеру Волшу й одружилася з Річардом Деллоуеєм. Сукня для прийому, рукавички, обід чоловіка у неприємної для неї леді Брутн та квіти – речі, що займають її думки. Вийшовши із захисного простору дому, тільки в оазисі квітів, серед ірисів і троянд, героїня знаходить альтернативну, відносно безпечну гавань.

У цьому жіночому образі Вірджинія Вулф конструювала невимовлене, що протікає крізь пальці, жіноче повсякдення. Її світ прекрасний, кольоровий, але й світ після війни, у якому «... it was very dangerous to live even one day» [5, с. 132] – «...небезпечно прожити навіть один день». Про війну нагадує героям аероплан та автомобіль «впливової людини», про появу якого сповіщає звук, схожий на «a pistol shot in the street outside» – «звук пістолетного вистрілу на вулиці».

Разом із ним у творі з'являється Септімус Сміт із його страшними видіннями міського простору як поля бою. Зобразивши Септімуса, В. Вулф, на наш погляд, змогла показати два різних світи шляхом переплетіння опосередкованих зв'язків,

що існують й інколи перетинаються лише в потоці свідомості героїв і просторі великого міста. Чоловік у цьому випадку втілює образ «Іншого» Лондона, зруйнованого війною, що не живе, а існує («For now it was all over, truce signed, and the dead buried, he had, especially in the evening, these sudden thunder-claps of fear» [5, с. 183] – «Усе було закінчено, перемір'я підписане, мертві поховані, але його, особливо ввечері, охоплював раптовий жах»). Про те, що Септімус такий не один, свідчать наступні рядки твору: «London has swallowed up many millions of young men called Smith...» [5, с. 182] – «Лондон ковтав мільйонами людей на прізвище Сміт...». Він належить до трагічного післявоєнного покоління, яке не в змозі забути загибель знайомих людей і поступово наближається до самознищення.

Отже, Лондон В. Вулф відкритий в історичному і психологічному часі. Він набуває міфопоетичних ознак і є своєрідним символом англійської культури. Усе вищесказане свідчить про подвійне (концентричне й ексцентричне) розташування Лондона в семиотичному просторі роману «Місіс Деллоуей». З одного боку, місто є своєрідною моделлю англійського всесвіту та знаходиться в центрі культурного простору, з іншого, крім розімкненості та відкритості для культурних контактів, – конститутивною рисою, що присутня в самоідентифікації міста, є відчуття трагічності й самотності при наявності великої кількості людей.

Особистість у «міському тексті» В. Вулф відіграє визначальну роль, оскільки саме крізь призму людської свідомості відбувається образна реалізація міського простору. Лондонський текст суб'єктивний, мінливий, залежить від настрою і, навіть, статі персонажа, погоди, доби і пори року. Усе це робить образ міста динамічним і повним.

Проведене дослідження, безумовно, не вичерпує проблеми, оскільки образ Лондона вимагає подальшого дослідження й у інших творах В. Вулф, зокрема романі «Орlando» з метою аналізу відтворення цивілізаційних змін, які яскраво візуалізовані авторкою у міському житті столиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лотман Ю. Внутри мыслящих миров : Человек – текст – семиосфера – история / Юрий Лотман. – М., 1996. – 703 с.
2. Лотман Ю. М. Избранные статьи : в 3 т. Т. 2. Символика Петербурга и проблемы семиотики города / Ю.М. Лотман. – Таллин, 1992. – 478 с.
3. Радомська О. Домашній ангел : жінка у вікторіанській літературі / Ольга Радомська // Український журнал. – 2007. – № 3. – С. 13.
4. Топоров В. Н. Петербургский текст русской литературы : избранные труды / В. Н. Топоров. – СПб., 2003. – 616 с.
5. Woolf V. Mrs Dalloway: novel / Virginia Woolf // Selected Works of Virginia Woolf. – London : Wordsworth Editions, 2005. – P. 129–251.

ИРИНА ШКОЛА

ВИЗИЯ ЛОНДОНА В РОМАНЕ «МИССИС ДЕЛЛОУЭЙ» В. ВУЛФ

В статье предлагается анализ семиотического пространства лондонского текста в романе «Миссис Деллоуэй» В. Вулф. Автор акцентирует внимание на том, что определяющую роль в формировании образа Лондона играет личность героев английской писательницы, поскольку реализация городского текста происходит именно сквозь призму их восприятия и сознания.

Ключевые слова: городской текст, Лондон, роман, топос, детализация, пространство.

IRYNA SHKOLA

VISION OF LONDON IN V.WOOLF'S NOVEL «MRS DALLOWAY»

The article deals with the semiotic space of London as a text in V. Woolf's novel «Mrs Dalloway». The author focuses on the fact that the decisive role in forming the image of London plays the heroes' personalities of the English writer, because the implementation of urban text comes through the prism of their perception and consciousness.

Key words: urban text, London, novel, topos, detailing, space.

Одержано 25.12.2013 р.